

Dasar Luar Malaysia Terhadap China Sehingga Era Pentadbiran Pakatan Harapan: Membina Saling Percaya dalam Situasi Geopolitik yang Berubah

Malaysia's Foreign Policy Towards China Until the Administration of Pakatan Harapan: Building Mutual Trust in Changing Geopolitics

MOHAMAD IKHRAM MOHAMAD RIDZUAN, MOHD IKBAL MOHD HUDA, NURLIANA KAMARUDDIN &
NORAINI ZULKIFLI

ABSTRAK

Persaingan antara Amerika Syarikat dengan China ketika era ini adalah lebih kompleks berbanding ketika era Perang Dingin. Senario tersebut dapat dilihat melalui Perang Perdagangan, teknologi 5G, inisiatif projek mega, isu Laut China Selatan dan yang terbaharu ialah isu Covid-19. Malaysia telah mengambil pendekatan pragmatik dan lebih berhati-hati agar tidak terperangkap dengan persaingan kedua-dua buah kuasa tersebut. Walaupun begitu, buat pertama kali ketika era Pakatan Harapan (PH), Malaysia telah mengambil keputusan membatalkan projek mega kereta api laju Kuala Lumpur-Singapura (HSR), perbincangan semula kos pembinaan Laluan Rel Pantai Timur (ECRL) dan isu grey zone di Laut China Selatan. Peristiwa tersebut telah mewujudkan ketegangan hubungan bilateral Kuala Lumpur-Beijing. China bertindak menangguhkan sebarang bentuk kerjasama untuk menilai semula dasar luar Kuala Lumpur terhadap Beijing di bawah kerajaan baharu Pakatan Harapan. Walau bagaimanapun, Mahathir mengadakan rundingan semula dengan China untuk meneruskan projek-projek tersebut. Keputusan yang telah dijangka meninggalkan impak yang signifikan mengapa Malaysia meningkatkan keyakinan dan kerjasama dengan China walaupun berhadapan dengan ancaman keselamatan nasional. Objektif kajian ialah menganalisis faktor-faktor yang mempengaruhi peningkatan hubungan bilateral diplomasi dengan menggunakan kaedah kepustakaan dan temu bual. Skop kajian bermula pada tahun 1971 sehingga tahun 2018. Kajian mengaplikasikan teori realisme neoklasikal dan konsep keseimbangan ancaman kerana menghujahkan respon dan pendirian Malaysia terhadap China berdasarkan faktor ancaman, risiko dan peluang. Hasil kajian mendapati trend hubungan kerjasama bilateral Malaysia-China dipengaruhi oleh faktor kebolehpercayaan. Kedua, faktor kepimpinan dalam mengenal pasti konteks ancaman dan peluang turut mempengaruhi hubungan bilateral. Ketiga, keharmonian ekonomi, politik dan diplomatik memerlukan hubungan saling percaya dan kebergantungan seiring dengan order antarabangsa.

Kata kunci: China; Dasar Luar; Geopolitik; Malaysia; Saling Percaya

ABSTRACT

The competition between the United States and China is now more complex compared to the era of the Cold War. This is evident from the Trade War, the issue of 5G technology, megaproject initiatives, the South China Sea issue and most recently the Covid-19 issue. Malaysia has taken a pragmatic approach and has been careful not to get caught up in the competition between the two powers. During the Pakatan Harapan (PH) era, Malaysia decided to cancel the Kuala Lumpur-Singapore high-speed rail (HSR) mega project, renegotiate the construction cost of the East Coast Rail Link (ECRL) as well as the grey zone issue in the South China Sea. These decisions created tension in the Kuala Lumpur-Beijing bilateral relations. In response, China delayed any form of cooperation to re-evaluate Kuala Lumpur's foreign policy towards Beijing under the new Pakatan Harapan government. However, Mahathir successfully renegotiated with China to proceed with the projects. This event is expected to leave a significant impact on why Malaysia is increasing its confidence and cooperation with China despite facing national security threats. By utilizing library research and interviews this study analyzes the factors influencing the improvement of bilateral diplomatic relations between Malaysia and China from 1971 until 2018. The study applies the theory of neoclassical realism and the concept of threat balance to argue that Malaysia's response and stance towards China are based on threat, risk, and opportunity factors. First, it finds that the trend in Malaysia-China bilateral cooperation is influenced by the perception of trust. Second, the factor of leadership in identifying threats and opportunities also influences bilateral relations. Third, economic, political, and diplomatic harmony requires a relationship of mutual trust and interdependence in line with the international order.

Keywords: China; Foreign Policy; Geopolitics; Malaysia; Reliability

PENGENALAN

Perubahan kepemimpinan daripada Tunku Abdul Rahman kepada Tun Abdul Razak telah menandakan era baharu kepada penstrukturan dasar luar Malaysia. Razak telah mengubah dasar luar Malaysia daripada condong ke arah Barat kepada dasar yang neutral pada bulan Julai 1971. Beliau berhujah,

This is not intended to be a moralistic statement of principle only. It is based also on consideration of realism and our national interest. Following from this basic conviction therefore, we have advocated a policy of neutralisation of Southeast Asia (Razak 1971: Ucapan).

Melalui ucapan Razak, Malaysia telah mengadaptasi sebuah dasar yang neutral dan bebas dalam hubungan diplomatik di arena politik antarabangsa. Neutral bermaksud tidak condong kepada mana-mana kuasa besar dan mengamalkan prinsip berkecuali manakala bebas pula tidak melibatkan diri dalam persaingan antara kuasa-kuasa besar yang sedang bersaing. Dasar tersebut diaplikasikan ketika era Perang Dingin untuk mengimbangi persaingan antara Kesatuan Soviet dan Amerika Syarikat dan secara tidak langsung menjamin keselamatan nasional. Walaupun Perang Dingin telah berakhir tetapi dasar neutral dan bebas terus diaplikasikan pada abad ke-21. Dewasa kini, China telah menggantikan Kesatuan Soviet sebagai salah sebuah kuasa pengimbang yang bersaing dengan Amerika Syarikat di rantau Asia Tenggara. Persaingan kedua-dua buah kuasa tersebut lebih kompleks berbanding ketika era Perang Dingin. Hal ini kerana cegah rintah kedua-dua buah negara bukan sahaja melibatkan isu-isu tradisional seperti keselamatan dan ketenteraan bahkan meliputi aspek kesihatan seperti Covid 19, teknologi AI dan 5G.

Atas faktor tersebut para pemimpin Malaysia meneruskan dasar bebas dan neutral untuk memastikan Malaysia tidak terperangkap dengan agenda mereka dan memaksimumkan manfaat untuk kepentingan nasional. Walaupun yang demikian, Malaysia telah mengalami pelbagai cabaran untuk meneruskan dasar tersebut disebabkan oleh gerakan Parti Komunis Malaya (PKM), isu di Laut China Selatan, Satu Jalur Satu Laluan (BRI) dan sebagainya. Pada 27 Mei 2018 Perdana Menteri Malaysia ke-7, Tun Dr. Mahathir Mohamad telah menggemparkan dunia dengan mengumumkan pembatalan tiga projek mega dan antaranya ialah pembinaan kereta api laju Kuala Lumpur-Singapura (HSR). Pengumuman tersebut telah menjejaskan inisiatif China menjadikan

Malaysia sebagai pusat strategik dibawah rancangan Satu Jalur Satu Laluan (BRI) untuk ASEAN. Mahathir melihat inisiatif tersebut merupakan satu bentuk penjajahan baharu China terhadap kuasa-kuasa lemah seperti yang berlaku kepada Sri Lanka (Ahmad Fuzi 2019: Temu bual). China tidak selesa dengan tindakan Mahathir kerana berbilion ringgit telah dilaburkan dan pembatalan projek mega menyebabkan kerugian serta merencatkan agenda inisiatif Laluan Sutera China. Disebabkan perkara tersebut China menanggukkan sebarang bentuk kerjasama dan pelaburan dengan Malaysia kerana ingin mengenal pasti dasar luar Malaysia terhadap China di bawah kepemimpinan kerajaan baharu (Majid Khan 2019: Temu bual). Berdasarkan temu bual, kajian mendapati bahawa China memberhentikan sebarang bentuk kerjasama dengan Malaysia juga sebagai tindak balas terhadap tindakan Malaysia dan isyarat kepada Wisma Putra bahawa China tidak selesa dengan tindakan Mahathir.

Mahathir telah menarik balik keputusan tersebut selepas sembilan bulan dan mengadakan lawatan ke China. Melalui lawatan tersebut kedua-dua buah negara bersetuju menandatangani Memorandum Persefahaman (MoU) yang melibatkan Lembaga Kelapa Sawit Malaysia dengan *China Chamber of Commerce of Import and Export* (CCCME). Permasalahan kajian ialah mengapa Malaysia meningkatkan kepercayaan terhadap China sedangkan Beijing secara konsisten mewujudkan ancaman kepada Kuala Lumpur. Bagi mendapatkan hasil kajian yang komprehensif, anomali hubungan bilateral dianalisis bermula daripada era Tun Abdul Razak iaitu pada tahun 1971 sehingga tahun 2018. Ketika awal era kemerdekaan Malaysia tidak menjalinkan sebarang hubungan diplomatik dengan China kemudian berubah kepada hubungan normalisasi pada tahun 1974. Pasca era Perang Dingin berlaku kematangan dalam hubungan diplomatik bilateral dan kini China mengakui Malaysia sebagai rakan yang boleh dipercayai dalam sistem politik antarabangsa yang tidak menentu. Bagi mendapatkan hasil kajian yang komprehensif kajian mengaplikasikan teori neoklasikal realisme, konsep keseimbangan ancaman dan kronologi hubungan Malaysia dengan China sehingga wujud saling percaya kedua-dua buah negara.

METODOLOGI KAJIAN

Kajian mengaplikasikan kajian kepustakaan dan temu bual bagi mencapai objektif kajian.

Bagi memperoleh data dan maklumat sekunder melalui kajian perpustakaan, data dan maklumat diperoleh melalui dokumen bercetak seperti buku dan artikel berkaitan hubungan antarabangsa dan jurnal hubungan antarabangsa yang mempunyai perbincangan kritikal dan komprehensif yang meliputi isu mengenai kebangkitan kuasa China, hubungan Malaysia terhadap China, dasar luar luar China terhadap rantau Asia Tenggara pasca Perang Dingin dan dasar luar dan domestik negara Malaysia serta China. Temu bual pula dilakukan kepada yang terlibat secara langsung dalam menyumbangkan idea, mengulas, mencadangkan dan menganalisis serta menasihati dalam pembentukan dasar luar Malaysia seperti bekas para pemimpin dan para pemimpin negara serta ahli akademik. Sebagai contoh Dato' Abdul Majid bin Ahmad Khan iaitu mantan Duta Malaysia ke China & Presiden Lembaga Pembangunan dan Pelaburan Malaysia (MIDA). Tan Sri Ahmad Fuzi bin Abdul Razak iaitu mantan Ketua Setiausaha Kementerian Luar Malaysia (2001-2006) dan Dato Dr. Chamil Wariya yang merupakan Ketua Pegawai Esekutif Institut Akhbar Malaysia (MPI) dan pakar tokoh kepimpinan Malaysia. Dalam menganalisis data, kajian mengaplikasikan *process tracing* iaitu mensintesis pendekatan kajian-kajian sarjana bagi menganalisis setiap evolusi yang berlaku dalam dasar luar Malaysia terhadap China dari tahun 1971 sehingga tahun 2018 yang dipengaruhi oleh faktor struktur antarabangsa, faktor domestik dan faktor individu.

TEORI REALISME NEOKLASIKAL

Teori realisme neoklasik diaplikasikan untuk menghujahkan tindak balas sesebuah negara melalui dasar luarnya terhadap suasana politik antarabangsa. Teori ini juga menganalisis tindakan anomali sesebuah negara yang menyimpang daripada norma politik antarabangsa. Realisme neoklasikal mensintesis gabungan faktor struktur antarabangsa, domestik dan individu dalam penstrukturan dasar luar sesebuah negara. Faktor struktur antarabangsa tidak boleh berdiri sendiri dalam menerangkan secara total sinergi penstrukturan dasar luar sesebuah negara, begitu juga dengan faktor domestik dan individu (Rose 1998: 75).

Sistem antarabangsa yang berbentuk anarki adalah berbeza dengan suasana politik domestik. Kerajaan mempunyai kuasa untuk memaksa rakyat mengikut segala arahan dan dasar yang dilakukan tetapi di peringkat politik antarabangsa tidak ada

mana-mana negara yang boleh memaksa negara lain. Aspek domestik pula berkait rapat dengan hubungan antara pemimpin dengan aktor domestik. Aktor domestik terdiri daripada para usahawan, organisasi bukan kerajaan dan masyarakat awam. Masyarakat awam di Malaysia terdiri daripada pelbagai etnik dan agama dan hubungan antara pemimpin dengan aktor domestik. Hubungan tersebut diukur melalui orientasi sinergi ekonomi. Atas faktor tersebut para pemimpin sentiasa memaksimumkan peluang dan manfaat dengan menjalinkan hubungan dengan mana-mana negara yang boleh meningkatkan ekonomi negaranya. Hal ini penting bukan sahaja untuk kelestarian negara tetapi dalam usaha memastikan kelangsungan parti pemerintah.

Kekuatan negara bukan diukur melalui bilangan tentera dan jumlah bilangan senjata nuklear semata-mata kerana siapa dan bagaimana faktor-faktor tersebut diaplikasikan untuk melindungi dan memberikan ancaman juga penilaian kekuatan sesebuah negara. Dengan erti kata lain persepsi, perhitungan dan tindakan pemimpin memberikan kesan yang signifikan kepada kekuatan sesebuah negarajuga. Rose berhujah bahawa "*The consequence is that the options in foreign policy presented to the political leadership can be diminished because of how they perceive the situation in hand*" (Rose 1998: 147).

Walaupun begitu Waltz berhujah bahawa dalam memahami corak atau kateoristik struktur antarabangsa mesti memahami sifat semula jadi dalam politik antarabangsa (Waltz 1954: 15). Sistem anarki dan sendiri merupakan parameter terhadap kelangsungan dan keselamatan nasional sesebuah negara (Waltz 1997: 914). Waltz turut berhujah bahawa setiap negara tidak kira perbezaan regim, ideologi dan institusi politik melakukan tindakan yang sama dalam menghadapi peluang mahupun ancaman dalam sistem politik antarabangsa (Waltz 1997: 916). Waltz telah mengetengahkan dua faktor iaitu sistem anarki yang membentuk kepabilti negara dan turut menolak peranan faktor domestik dan peranan pemimpin dalam penstrukturan dasar luar.

Schweller (1997; 1998 & 2003), Zakaria (1998) dan Wohlforth (2009), tidak menolak kepentingan struktur antarabangsa dalam penstrukturan dasar luar sesebuah negara tetapi menolak pandangan Waltz yang berhujah bahawa setiap negara bertindak balas mudah dengan sistem antarabangsa. Hal ini kerana setiap negara mempunyai sumber, keupayaan dan kapabilti yang berbeza-beza dalam memastikan

kelangsungan (Taliaferro 2006 & 2009). Schweller berhujah bahawa dalam menerangkan campur tangan kuasa besar terhadap negara kecil, suatu kemestian untuk menganalisis dan memahami bagaimana seseorang pemimpin mentafsir sesuatu maklumat lebih-lebih lagi dalam mengurangkan risiko kerugian dan memaksimumkan keuntungan (Schweller 2006).

Berdasarkan hujahan di atas telah membuktikan bahawa faktor domestik dan peranan pemimpin turut mempengaruhi dalam mencorakkan dasar luar sesebuah negara dalam menghadapi ancaman mahupun memperolehi manfaat dalam lanskap politik antarabangsa. Buzan berhujah bahawa "*They are broad systemic, but not structural, factors that not only affect the ability and the willingness of unit to interact, but also determine what types of levels of interaction are bot possible and desired. These factors are systemic even though they clearly fall outside the meaning of structure*" (Buzan dan Jones 1993: 69).

Secara keseluruhan teori realisme neoklasik diadaptasi dalam pembentukan hubungan diplomasi Malaysia dengan China kerana menggabungkan faktor struktur antarabangsa dengan faktor domestik dalam proses pembuatan keputusan dasar luar sebagai hasil menilai tingkah laku pemimpin dan sistem sendiri Malaysia di pentas politik antarabangsa yang bersifat anarki.

KESEIMBANGAN ANCAMAN: WACANA DEFINISI OPERASIONAL

Konsep keseimbangan ancaman diaplikasikan kerana menganalisis tindakan dan kelakuan sesebuah negara di dalam struktur antarabangsa melalui persepsi dan tindakan pemimpin. Hal ini membantu dalam memperincikan imej, persepsi dan tindak balas Malaysia terhadap China yang bukan sahaja terdiri daripada ancaman tetapi peluang di peringkat struktur antarabangsa, rantau mahupun domestik.

Buzan menghujahkan bahawa kewujudan kuasa besar adalah disebabkan faktor sejarah seperti Britain dan Francis yang pernah menjajah dan menguasai negara-negara lain dan situasi tersebut telah memberikan kelebihan kepada mereka. Situasi yang berbeza bagi negara kecil seperti Indonesia dan India yang pernah dijajah dan masih terperangkap dalam konteks negara membangun. Hal ini menyebabkan negara-negara kecil mudah terdedah kepada ancaman dan impak daripada ancaman tersebut secara langsung ataupun sebaliknya (Buzan 1983: 66). Kelangsungan kuasa besar adalah

mengekalkan atau berusaha untuk mencapai status sebagai kuasa hegemoni (Ripsman 2019: 132). Sebaliknya bagi negara-negara lemah, fokus utama mereka lebih kepada pembangunan ekonomi, isu-isu alam sekitar, masalah kesihatan berbanding isu ketenteraan. Thorhallson & Steinsson berhujah bahawa negara lemah ialah sebuah negara yang mempunyai bilangan populasi yang kurang daripada 30 juta orang (Thorhallson & Steinsson 2017: 3). Long pula berhujah negara lemah mempunyai sumber yang terhad daripada segi ekonomi, ketenteraan mahupun pengaruh di peringkat politik antarabangsa (Long 2017: 186-188). Berdasarkan hujahan para sarjana, analisis mendapati bahawa dalam konteks ancaman, setiap negara menghadapi ancaman dan mempunyai matlamat yang berbeza-beza.

Terdapat empat kriteria yang mempengaruhi persepsi ancaman sebuah negara terhadap negara lain iaitu kuasa agregat, geografi proksimiti, kuasa menyerang dan imej agresif. Kuasa agregat ialah sumber negara yang terdiri daripada bilangan populasi, kekuatan ekonomi, kapabiliti ketenteraan dan kecanggihan teknologi. Sumber tersebut digunakan oleh pemerintah untuk kepentingan negara dan sebagai instrumen untuk bertindak balas dengan tekanan antarabangsa (Powell, Dalton & Strom 2015: 55). Para pemimpin tidak menganggap keseluruhan peningkatan sumber negara sebagai ancaman tetapi mereka sentiasa berhati-hati kerana sebahagian daripada sumber tersebut berpotensi mewujudkan persepsi ancaman daripada negara lain. Limpahan ekonomi sesebuah negara mungkin tidak menimbulkan persepsi negatif tetapi pembangunan senjata dan teknologi ketenteraan menyebabkan perasaan curiga negara lain. Pemimpin perlu bertindak berhati-hati kepada setiap perkembangan dan limpahan kemajuannya agar tidak mendapat reaksi negatif daripada negara-negara lain.

Kriteria yang kedua ialah geografi proksimiti iaitu negara yang lebih hampir dengan negara yang memberikan ancaman lebih terdedah kepada bahaya dan risiko berbanding dengan negara yang berada lebih jauh. Kriteria yang ketiga keupayaan sesebuah negara untuk menyerang. Sesebuah negara mempunyai kapabiliti dan kapasiti untuk menyerang apabila pengaruh geografi proksimiti dan peningkatan sumber berada pada tahap yang sama sehingga menimbulkan dilema keselamatan. Kriteria yang terakhir ialah imej agresif sesebuah negara. Negara yang bertindak agresif menyebabkan negara lain untuk melakukan keseimbangan terhadapnya. Namun kadang kala sesebuah negara akan sentiasa

berwaspada dengan negara lain yang berpotensi menjadi agresif sedangkan tidak lagi berkelakuan sedemikian. Hal ini berlaku kerana negara tersebut dikonstruksi sebagai agresif walaupun sudah tidak lagi mengamalkan dasar-dasar yang agresif (Lobell 2009: 25-26).

Keempat-empat kriteria tersebut menjadi asas rujukan kepada negara dalam menstrukturkan dasar luar apabila bertindak balas dengan politik antarabangsa yang tidak menentu. Stephen M. Walt melalui artikelnya *Alliance formation and the balance of world power* pada tahun 1985 berhujah bahawa kelakuan dan tindakan sesebuah negara khususnya negara-negara kecil di pentas politik antarabangsa terdiri daripada strategi pakatan atau strategi keseimbangan. Strategi pakatan berlaku apabila negara bekerjasama dengan negara yang paling menimbulkan ancaman daripada segi ketenteraan dan ekonomi. Faktor utama sesebuah negara melakukan strategi pakatan kerana mengelak daripada menjadi sasaran diancam dan diserang secara konsisten (Walt 1985: 4-6). Antara bentuk pakatan yang dilakukan kebiasaannya melalui ketenteraan (Kuik 2008: 160). Daripada perspektif dasar luar menunjukkan dasar yang dilakukan adalah jelas kerana pemimpin mengetahui risiko mahupun ancaman asalkan objektif negara tercapai.

Strategi pengimbangan dilakukan oleh sesebuah negara apabila mereka memilih bersekutu dengan negara yang lain untuk mengelakkan daripada dikuasai oleh negara-negara yang kuat (Walt 1987: 28). Antara faktor yang menyebabkan sesebuah negara melakukan strategi pengimbangan kerana lebih selamat berbanding melakukan pakatan. Apabila sesebuah negara kecil melakukan pakatan

dengan negara kuasa besar, negara tersebut perlu mengikut segala arahan dan kehendak negara kuasa besar. Secara tidak langsung negara-negara kecil terdedah kepada keadaan yang bahaya dan sentiasa perlu dalam keadaan berjaga-jaga sepanjang masa (Walt 1985: 8-9). Dasar yang dilakukan adalah jelas kerana pemimpin sudah mengenal pasti sumber ancaman dan peluang kepada negara mereka. Antara tindakan yang diambil ialah dengan mengukuhkan pertahanan ketenteraan bagi mengelakkan sebarang serangan daripada sumber ancaman yang sudah dikenal pasti.

Selain daripada strategi pengimbangan dan pakatan, sesebuah negara juga melakukan strategi perlindungan nilai. Strategi perlindungan nilai ialah tindakan dan tingkah laku sesebuah negara dalam mengimbangi risiko dengan menjalankan dasar-dasar yang bersifat pelbagai hala (Kuik 2016: 503-504). Pengimplementasian kepelbagaian dasar bermatlamat untuk menghasilkan implikasi-implikasi yang saling bercanggahan satu sama lain, khususnya dalam keadaan ketidakpastian dan pertaruhan yang cukup tinggi. Risiko dan ketidakpastian di arena politik antarabangsa memandu negara-negara kecil untuk mengenal pasti ancaman mahupun risiko agar dasar yang dilakukan kekal relevan dengan memaksimumkan keuntungan dan meminimumkan kerugian.

Ketiga-tiga strategi tersebut berbeza dalam setiap fungsi dasar luar yang diimplementasikan untuk mengimbangi risiko dan manfaat *vis-à-vis* dengan kuasa yang mewujudkan ancaman. Oleh itu perbezaan kesemua pilihan strategi di jadualkan pada jadual 1.1.

JADUAL 1. Pilihan strategi negara

Strategi Pakatan	Strategi Perlindungan Nilai	Strategi Pengimbangan
<ul style="list-style-type: none"> - Dasar dilakukan jelas kerana menganggap sesebuah negara lain sekutu. - Bekerjasama dengan negara yang paling menimbulkan ancaman walaupun terpaksa mengikut segala kehendak kuasa yang mengancam. - Motif tindakan kerana mengelak daripada negara di serang. Bentuk pakatan yang dilakukan lebih terarah kepada ketenteraan. 	<ul style="list-style-type: none"> - Dasar yang dilakukan jelas dengan menganggap sebuah negara ancaman tetapi menjalankan kerjasama selagi negara tersebut memberikan manfaat. - Sebuah tindakan dan tingkah laku sesebuah negara dengan melakukan semua dasar yang berbeza-beza dalam mengimbangi risiko dan ancaman. - Meningkatkan hubungan ekonomi dengan negara yang berpotensi untuk berkonflik demi manfaat ekonomi. - Meningkatkan pertahanan untuk perlindungan bukan untuk menyerang atau mewujudkan ancaman. 	<ul style="list-style-type: none"> - Dasar jelas menganggap sesebuah negara lain sebagai ancaman. - Bersekutu dengan negara lain untuk mengelakkan negara diancam. - Memilih mengadakan pakatan dengan negara-negara kecil yang lain untuk meningkatkan pengaruh. - Menguatkan pertahanan dengan memfokuskan negara lain yang sudah dikenal pasti memberi ancaman.

Sumber: Disesuaikan daripada Walt (1985; 1987) dan Kuik (2008; 2010; 2016).

Terdapat beberapa kajian terdahulu yang telah dijalankan daripada perspektif realisme neoklasikal. Antaranya ialah hubungan Malaysia dengan China dalam: isu keselamatan di Laut China Selatan (Lai & Kuik 2020), ekonomi (Yeoh 2019) dan politik (Tuan 2019). Namun, kajian ini merupakan antara kajian terawal yang menganalisis dan menghujahkan dasar luar Malaysia dengan mengaplikasikan realisme neoklasik dan strategi keseimbangan ancaman Malaysia terhadap China. China merupakan negara komunis yang berada di luar blok barat dan paling hampir dengan Malaysia. Sejak era Perang Dingin sehingga abad ke-21, tindakan dan dasar luar China yang terdiri daripada hubungan diplomatik, peningkatan ketenteraan, perkembangan teknologi nuklear, limpahan ekonomi dan pendekatan agresif di Laut China Selatan sentiasa mewujudkan kesangsian Kuala Lumpur terhadap Beijing.

China berjanji BRI akan mengeluarkan negara-negara kecil daripada kepompong kemiskinan kerana inisiatif tersebut menyediakan lebih banyak kerjasama dalam aspek ekonomi, telekomunikasi, industri dan sebagainya. Namun yang demikian berlaku isu perangkap hutang, Perang Perdagangan dan Persaingan 5G antara China dengan Amerika Syarikat yang memberikan impak negatif kepada kelangsungan kuasa-kuasa lemah seperti Malaysia. Namun yang demikian peningkatan kuasa China juga telah memberikan pelbagai manfaat dan faedah kepada Malaysia daripada aspek ekonomi, komunikasi, industri, isu alam sekitar, dan sebagainya sehingga Malaysia menjadi *most favourite nation* China. Pada masa yang sama Beijing juga meningkatkan kepercayaan terhadap Kuala Lumpur walaupun mempunyai isu di Laut China Selatan, pemberhentian sementara projek ECRL dan kerjasama ketenteraan maritim antara Malaysia dengan Myanmar dan Kemboja pada tahun 2018.

Berdasarkan hujahan dan analisis di atas, definisi operasional mengenai keseimbangan ancaman bukan menghujahkan China dan Malaysia saling mewujudkan dan memberikan ancaman dengan mengukur dan menilai jumlah ancaman yang diberikan. Sebaliknya menganalisis gabungan konsep keseimbangan ancaman dan persepsi ancaman yang berlaku di peringkat struktur antarabangsa, rantau dan domestik. Setiap ancaman tersebut juga telah memberikan manfaat kepada Malaysia dalam aspek ekonomi, keselamatan nasional dan kelangsungan parti pemerintah. Daripada perspektif yang berbeza kajian ini menganalisis bagaimana dan sejauhmana Malaysia mengubah setiap

ancaman China kepada peluang dan manfaat untuk kepentingan nasional

DASAR LUAR MALAYSIA TERHADAP CHINA 1971 SEHINGGA 2018: MEMBINA HUBUNGAN SALING PERCAYA

Era pasca kolonialisasi telah menyaksikan perubahan dalam dasar luar Malaysia terhadap China iaitu daripada saling bermusuhan kepada normalisasi sehingga sebuah hubungan yang pragmatisme. Ketika berlaku Perang Dingin menyaksikan perlumbaan kuasa Amerika Syarikat dan Kesatuan Soviet untuk mendapatkan pengaruh dan prestij daripada kuasa-kuasa lemah untuk menjadi kuasa hegemoni (Waltz 2000: 11). Kedua-dua buah kuasa besar tersebut menumpukan terhadap kuasa-kuasa lemah kerana kebanyakan mereka baharu sahaja merdeka disebabkan itu memerlukan sokongan dan bantuan dalam aspek ekonomi, politik dan keselamatan.

Malaysia ketika itu merupakan salah sebuah negara yang baharu sahaja merdeka daripada kolonisasi Barat. Hal ini menyebabkan Malaysia mengaplikasikan ideologi, fahaman, pentadbiran dan sistem ekonomi Barat. Atas faktor tersebut apabila Amerika Syarikat menjalankan pemuluan antarabangsa terhadap China, Malaysia merupakan salah sebuah negara kecil yang menyokong kuat dasar tersebut. Selain itu, Malaysia tidak menjalin sebarang hubungan dengan China juga disebabkan oleh sokongan China melalui Konfrontasi Indonesia terhadap Malaysia, bantuan kewangan dan sokongan kepada Parti Komunis Malaya (PKM) dan secara terbuka mengkritik kepimpinan Tunku Abdul Rahman (Chamil Wariya 2019: Temu bual).

Pada tahun 1971 iaitu dibawah kepimpinan Abdul Razak, Malaysia telah mengubah dasar luarnya kepada lebih bebas dan neutral. Razak dan Zhou Enlai telah menandatangani *Communiqué* bersama yang melambangkan pengumuman secara rasmi kepada hubungan diplomatik bilateral pada 31 Mei 1974. Malaysia merupakan negara pertama dalam kalangan anggota ASEAN yang mengadakan hubungan normalisasi dengan China, negara ke-94 yang mengiktiraf China sebagai sebuah negara yang berdaulat dan negara ke-18 yang menjalin hubungan diplomatik dengan Beijing. Malaysia menjalin hubungan normalisasi dengan China walaupun ketika itu negara masih bergelut dengan ancaman gerakan komunis. Antara faktor yang memandu Malaysia menjalin hubungan

dengan China disebabkan perubahan dasar kuasa besar tersebut. Dasar Pintu Terbuka China telah menyumbang kepada kelestarian ekonomi negara dan secara tidak langsung menyokong kepada Dasar Ekonomi Baru (DEB) (Lee Poh Ping & Lee Kam Hing 2005: 14). Dalam aspek keselamatan pula China berjanji untuk menghentikan sebarang bentuk bantuan kepada gerakan Parti Komunis Malaya (PKM) (Razak Baginda 2016: 31-178). Oleh hal yang demikian analisis mendapati bahawa perubahan dasar luar Malaysia terhadap China terdiri daripada tiga faktor seperti transisi kepimpinan iaitu dari Tunku Abdul Rahman kepada Tun Abdul Razak, jaminan China dalam isu PKM dan keseimbangan agihan ekonomi melalui DEB yang secara tidak langsung memberikan impak yang signifikan kepada kepentingan nasional. Namun yang demikian gerakan PKM masih lagi aktif dan China masih lagi menyokong insurgensi tersebut walaupun sudah berjanji untuk menghentikan sebarang sokongan sehingga berakhirnya Perang Dingin.

Berakhirnya Perang Dingin pada tahun 1990 telah berlaku kematangan dalam hubungan diplomasi Kuala Lumpur-Beijing. Terma kematangan diaplikasikan kerana selepas era Perang Dingin hubungan dan kerjasama bilateral diperluaskan kepada bidang politik, ketenteraan, pendidikan dan kesihatan. Antara faktor yang menyebabkan peningkatan hubungan Malaysia dengan China kerana tekanan Amerika Syarikat terhadap negara-negara kecil dan negara-negara pertengahan melalui blok-blok ekonomi seperti *Asian Pacific Economic Cooperation* (APEC), Kesatuan Eropah (EU) dan *North American Free Trade Agreement* (NAFTA) (Liow 2000: 677). Peningkatan hubungan Malaysia dengan China diperkukuhkan apabila Kedutaan Besar China di Belgrade telah dibom oleh *North Atlantic Treaty Organization* (NATO). Disebabkan itu, China menyokong dan menyambut baik cadangan Malaysia untuk mewujudkan *East Asian Economic Group* (EAEG) dan penubuhan sekteriat Telekomuniti Asia-Pasifik (APT) di Kuala Lumpur walaupun ketika itu mendapat tentangan daripada kuasa-kuasa Barat dan ASEAN sendiri (Cheng 2001: 432). Sepanjang tempoh tiga dekad hubungan Malaysia dengan China, julung kalinya Beijing bekerjasama dengan Malaysia di pentas politik antarabangsa. Walaupun yang demikian sokongan China terhadap Malaysia adalah sekadar retorik kerana sedang berlaku rundingan untuk menjadikan China sebagai ahli dalam *World Trade Organisation* (WTO) (Ko Ariel 2010: 170). China ingin menjaga

hubungan baik dengan Amerika Syarikat dan menghindari sebarang isu yang boleh menjejaskan hubungan baik dengan kuasa hegemoni tersebut.

Kedinamikan hubungan Malaysia dengan China diteruskan pada tahun 2004 apabila Beijing diterima masuk menjadi anggota *World Trade Organisation* (WTO). Penyertaan China dalam WTO menyebabkan Keluaran Dalam Negara Kasar (KDNK) negara tersebut berkembang dengan pesat daripada AS\$ 362.4 bilion pada tahun 1978 kepada AS\$13.7 trilion pada tahun 2004 dan terus meningkat kepada AS\$ 24.7 trilion pada tahun 2007. Ia merupakan perkembangan yang terbesar dalam sistem ekonomi antarabangsa (Jin Zhesong & Li Jun 2011: 31-33). Bermula pada tahun 2017 pula pelbagai projek mega ditandatangani antara kedua-dua buah negara. China meningkatkan pelaburan dan perdagangan dengan Malaysia dalam industri baharu iaitu perkilangan, semi-konduktor, elektronik dan AI teknologi selain daripada getah dan kelapa sawit seiring dengan dasar *Factory Asia* oleh negara tersebut (Majid Khan 2019: Temu bual). Perkembangan ekonomi China yang semakin signifikan menjadikan negara tersebut sebagai enjin pertumbuhan dan perkembangan ekonomi negara-negara jirannya mahupun dunia.

Kebangkitan kuasa China bukan sahaja memberikan kesan positif tetapi turut mewujudkan persepsi negatif. Sebagai contoh negara-negara kecil di rantau Asia Tenggara bimbang pelabur-pelabur utama seperti Amerika Syarikat, Kesatuan Eropah dan Jepun menarik keluar pelaburan dan menumpukan kepada pasaran China (Severino 2008: 25). Malaysia menolak dan menegaskan bahawa pertumbuhan ekonomi China seharusnya dinilai dalam aspek positif kerana signifikan mengurangkan kebergantungan kepada Amerika Syarikat (Mahathir 2004: 60). Analisis mendapati hubungan Malaysia dengan China yang bermula pada tahun 1974 menunjukkan peningkatan yang semakin positif dan signifikan. Hal ini kerana setiap Perdana Menteri sentiasa menstrukturkan dan menambahbaik hubungan dengan China.

Peningkatan hubungan bilateral Malaysia dengan China juga seiring dengan peningkatan hubungan China dengan ASEAN. Pada tahun 1991 buat pertama kalinya China menyertai gerakan multilateral dan organisasi antarabangsa serantau iaitu ASEAN. Menteri Luar China iaitu Qian Qichen menghadiri sidang mesyuarat Menteri-Menteri ASEAN (AMM) melalui jemputan Malaysia yang merupakan tuan rumah persidangan tersebut (Joseph Cheng 2001: 421). Pada tahun 1992 China menyertai

mesyuarat ASEAN daripada ahli jempunan penting berubah kepada rakan perunding. Kemudian pada tahun 1994 pula buat pertama kalinya China bersama-sama dengan ahli anggota ASEAN (Sino-ASEAN) menstrukturkan dan bekerjasama dalam bidang keselamatan rantau melalui mesyuarat *ASEAN Regional Forum* (ARF) (Haacke 2005: 217). Pada tahun 1995 pula buat pertama kali secara rasmi diadakan dialog antara ASEAN dengan China melalui *ASEAN-China Official Consultation* atau lebih dikenali ASEAN-China SOM di Hangzhou. Dialog tersebut dilakukan bagi membincangkan isu diplomatik, politik dan keselamatan di peringkat tertinggi yang melibatkan para pegawai kanan kerajaan. Pada tahun 1996 secara rasminya China mendapat keahlian penuh sebagai rakan dialong ASEAN (Zhan Yunling 2008: 124).

Tindakan Malaysia yang membawa China ke dalam politik rantau telah memberikan pelbagai manfaat kepada negara-negara kecil di rantau Asia Tenggara dalam aspek ekonomi mahupun keselamatan. Sebagai contoh pada tahun 2000 China mula menandatangani dokumen rangka kerjasama hubungan dua hala dengan semua negara ASEAN dan pada tahun 2010 Perdagangan Bebas ASEAN-China (ACFTA) mula berkuatkuasa. Nilai perdagangan antara ASEAN-China pada tahun 2010 ialah sebanyak AS\$ 292.8 bilion dan angka tersebut meningkat secara konsisten sebanyak 37.5 peratus setiap tahun. Peristiwa tersebut menyebabkan China menggantikan Kesatuan Eropah dan Jepun sebagai rakan dagang utama dan terpenting ASEAN (Bünthe 2018: 245). Analisis mendapati bahawa selepas berakhirnya Perang Dingin mencerminkan proses *mutual-engagement* dan *mutual-understanding* antara kedua-dua belah pihak. Hal ini kerana para pemimpin China dan ASEAN mula merasakan keperluan untuk melibatkan diri secara aktif, melindungi satu sama lain dan bukan mengasingkan serta bertindak secara kolektif dalam menghadapi cabaran yang ada, bakal berlaku dan selepas berlaku lebih-lebih lagi dalam ketidaktentuan politik antarabangsa pasca Perang Dingin.

Walaupun berlaku peningkatan hubungan bilateral Malaysia dengan China dalam aspek perdagangan, pelaburan dan politik, Kuala Lumpur masih berasa bimbang dengan tindakan agresif China di Laut China Selatan. Sebagai contoh China konsisten melakukan perluasan penambakkan dan menyerang kapal-kapal Vietnam yang melalui kawasan perairan yang dituntut. Situasi tersebut menyebabkan China dengan sengaja melanggar

perjanjian *Declaration on the Conduct of Parties* (DoC) yang ditandatangani pada tahun 2002 (Robert 2018: 8). Selain itu, China juga sering mencero bohi perairan negara seperti di Beting Patinggi Ali, sehingga menyebabkan Mahathir menzahirkan kebimbangan dan menekankan kebebasan pelayaran di Laut China Selatan ketika berucap di Forum Satu Jalur dan Satu Jalan (BRFIC) (Prashanth Parameswaran 2019).

Malaysia telah mengambil beberapa inisiatif dalam menghadapi sifat agresif China iaitu pertama menjalinkan kerjasama ketenteraan antara Malaysia dengan Singapura (Semangat Bersatu) dan Malaysia dengan Indonesia (Safkar Indapura) yang dijalankan di Pulau Natuna. Kedua, menempatkan tentera laut MiG-29 Fulcrum dan US F-18 iaitu pasukan gerak gempur di Pulau Layang-Layang untuk mengawasi perairan negara. Ketiga, membina pengkalan tentera laut di Sepanggar, Sabah untuk mengawasi dan mengurangkan aktiviti pencerobohan tentera laut asing (Nathan 1990: 222). Keempat meningkatkan perbelanjaan ketenteraan dan aktif menjalinkan latihan ketenteraan dengan negara-negara anggota *Five Power Defence Arrangements* (FPDA). Namun demikian peningkatan perbelanjaan Malaysia bukan untuk mengimbangi kuasa China tetapi lebih digunakan untuk misi keselamatan Malaysia seperti di Namibia, Somalia, Kemboja dan Bosnia (Liow 2000: 682). Kerjasama dengan FPDA pula bukan sebuah pakatan kerjasama ketenteraan kerana menurut Zakaria Ahmad, '*There are limits and constraints, and the allocation of resources by the five powers in the event of the 'real thing' (that is, an attack on Malaysia and Singapore) is still not a matter that is well understood*' (Zakaria Ahmad 2011: 102). Pada tahun 2018 pula Malaysia menjalinkan kerjasama ketenteraan laut dengan 23 negara lain seperti Oman, New Zealand dan Autsralia (Peter Frankopan 2018: 133).

Kajian ini menghujahkan bahawa dalam aspek keselamatan dan kedaulatan Malaysia tidak pernah berkompromi dengan mana-mana pihak. Namun yang demikian Kuala Lumpur sentiasa mengambil tindakan berwaspada dalam perbelanjaan ketenteraan dan kerjasama keselamatan dengan mana-mana negara. Signifikan tindakan Malaysia adalah mengelakkan persepsi negatif daripada kuasa-kuasa besar mahupun negara-negara jiran. Oleh hal yang demikian bagi mengelakkan sebarang ketegangan antara Malaysia dengan China di Laut China Selatan, campur tangan Amerika Syarikat dan Jepun serta pada masa yang sama memperluaskan

kerjasama dengan China; Kuala Lumpur konsisten menjalankan diplomasi mesra dan menolak sebarang teori ancaman China seperti yang diwawarkan Barat. China juga tidak mahu isu di Laut China Selatan terus menjadi penghalang kepada peningkatan kerjasama antara Beijing dengan Kuala Lumpur lebih-lebih lagi dalam merealisasikan Laluan Sutera Baharu.

Pada Mei 2014, ketika persidangan *Conference on Interaction and Confidence-Building Measure in Asia* (CICA) di Shanghai, Xi Jinping menegaskan Beijing sentiasa berpegang teguh kepada konsep keamanan dalam menyelesaikan isu di wilayah tuntutan tersebut (See Seng Tan 2016: 100). Beijing memandang berat dan serius untuk menyelesaikan isu wilayah tuntutan bertindih secara aman bagi memastikan kejayaannya dalam mencapai objektif *Maritime Silk Road* (MSR) abad ke-21 dengan memberikan keuntungan kepada kedua-dua belah pihak khususnya daripada segi kerjasama perdagangan, pelaburan, perbankan, industri teknologi dan maklumat dan sebagainya yang tidak pernah berlaku sebelum ini dan dengan negara-negara yang lain (Kuik 2017: 55).

Sejak tahun 2016 peningkatan kuasa, ekonomi dan strategi China adalah lebih kompleks berbanding era sebelum ini. Dos Santos (1970); Asmadi (2012); Maynard & Ong (2016) dan Hirschfeld (2017) berhujah bahawa sistem jaringan sosial antarabangsa ketika era pasca kolonial menyaksikan penindasan dan eksploitasi negara-negara kuat terhadap negara-negara lemah kerana kuasa-kuasa besar memonopoli dan menguasai pasaran, perdagangan, dan kewangan. Sebagai contoh inisiatif BRI yang dilihat tidak mempunyai objektif yang jelas dan dasar yang kabur sehingga menimbulkan pelbagai reaksi negatif aktor domestik (Mohd Ikhrum Ridzuan, Ikbal Huda & Sity Daud 2019). Mahathir merupakan antara pemimpin elit yang lantang mengkritik inisiatif tersebut kerana melihat BRI merupakan penjajahan baharu kepada kuasa-kuasa lemah dan contoh terdekat adalah perangkap hutang yang dialami oleh Sri Lanka dan kebergantungan Afrika yang tinggi terhadap China (Amadi 2012: 193).

Hal ini kerana isu 1Malaysia Development Berhad (1MDB) yang mempunyai hutang berjumlah RM 55 bilion. Dalam usaha menyelesaikan hutang tersebut, 1MDB telah melaksanakan beberapa inisiatif antaranya ialah penjualan Edra Global Energy Bhd kepada China bernilai RM 9.38 bilion (The Edge Markets, 24 Mac 2016). Selain itu kerajaan juga menawarkan kontrak ECRL kepada *China Communication Construction*

Company (CCCC) yang bernilai RM 2.729 bilion. Kemasukkan pelaburan yang tinggi ke dalam negara turut mendatangkan keresahan dalam kalangan rakyat kerana mereka bimbang akan berlaku PengChinaan Malaysia (Razak Baginda 2019: Temu bual). Peristiwa tersebut telah menyebabkan kerajaan baharu iaitu Pakatan Harapan (PH) yang diketuai oleh Mahathir telah membatalkan Projek Multi-Product Pipeline (MPP) dan Trans-Sabah Gas Pipeline (TSGP), serta merampas lebih daripada RM 1 bilion daripada akaun bank China Petroleum Pipeline Engineering (CPP) (The Edge Markets, 16 Julai 2019). Selain itu Projek Rel Berkelajuan Tinggi (HSR) Kuala Lumpur-Singapura telah ditangguhkan untuk kepentingan dan kelangsungan negara. Kajian mendapati bahawa sepanjang enam dekad kerjasama ekonomi Malaysia-China, ini merupakan kali pertama kerajaan bertindak sedemikian.

Senario tersebut turut membuktikan tindakan Mahathir dalam ruangan dasar luar Malaysia terhadap China telah membuktikan dipengaruhi oleh faktor struktur antarabangsa, domestik dan individu. Smith berhujah bahawa “*A key determinant of international political outcomes because the international (and regional) environments a state find itself in create incentives and disincentives for action. However, perceptions are important to gauge because it is only through the cognition of flesh and blood officials that structure(s) can have an impact on foreign policy-making*” (Smith 2019: 46).

Walaupun yang demikian analisis mendapati bahawa, berlaku anomali dalam hubungan Malaysia dengan China. Hal ini kerana kuasa besar tersebut tidak melakukan penindasan dan eksploitasi kepada Malaysia seperti yang dilakukan oleh Amerika Syarikat. Sebagai contoh, apabila Malaysia menarik balik sokongan terhadap inisiatif BRI, China telah menjemput Malaysia sebanyak dua kali ke Forum Kerjasama antarabangsa BRIC iaitu pada 14 Mei sehingga 15 Mei 2017 dan 24 April sehingga 28 April 2019. Signifikan jemputan tersebut untuk meningkatkan kepercayaan dan keyakinan Malaysia terhadap China. Hasil daripada forum tersebut, Mahathir telah menarik balik bantahan beliau terhadap BRI, mengakui beliau silap dan menyokong sepenuhnya BRI kerana memberikan pelbagai manfaat kepada negara mahupun rantau (The Star 2019). Beberapa projek mega yang ditangguhkan dijalankan semula seperti biasa dan salah satunya ialah projek ECRL yang bernilai AS\$ 10 bilion (Zaharul, Abdul Rahman Embong & Sity Daud 2020). Isu di Laut China Selatan pula kedua-

dua buah negara bersetuju untuk membincangkan isu tersebut di peringkat ASEAN dan bilateral antara kedua-dua buah negara melalui mekanisme dialog yang baharu. Menurut Menteri Luar Malaysia iaitu Saifuddin Abdullah semua masalah dan isu yang melibatkan kedua-dua buah negara telah selesai sepenuhnya. Penyelesaian tersebut memberikan kebaikan kepada kedua-dua pihak bukan sahaja dalam konteks hubungan antara negara dengan negara malah antara rakyat dengan rakyat. Menteri Luar China iaitu Wang Yi turut menyatakan bahawa kebelakangan ini tekanan dalam hubungan kedua-dua buah negara telah mengalami penurunan (South China Morning Post: 2019).

Melalui hujahan di atas, China sebagai kuasa besar mempunyai kapasiti dan kapabiliti yang jauh lebih tinggi daripada Malaysia tetapi China berusaha untuk memelihara hubungan yang baik dengan Malaysia. Kajian mendapati bahawa, kedudukan Selat Melaka, hasil bumi dan jumlah pelaburan China yang tinggi di Malaysia antara faktor yang menyebabkan Beijing menjaga dan meningkatkan hubungan baik dengan Kuala Lumpur. Ketiga-tiga faktor tersebut adalah signifikan dalam menyokong dan merealisasikan agenda BRI China. Oleh hal yang demikian kuasa besar sentiasa mempamerkan imej yang baik dalam menjalinkan sebarang kerjasama dengan kuasa-kuasa kecil supaya setiap strategi yang diaplikasikan tidak menggambarkan penindasan dan pengeksploitasian. Kerjasama yang dijalinan penting untuk mengekalkan momentum hubungan bilateral jangka panjang untuk memperolehi lebih banyak manfaat dan faedah.

Kajian mendapati bahawa sepanjang hubungan bilateral Malaysia-China dari era Perang Dingin sehingga pasca era Perang Dingin telah banyak memberikan kelebihan kepada China disebabkan perbezaan kapasiti dan kapabiliti. Perbezaan tersebut sering kali mewujudkan persepsi risiko tetapi pada masa yang sama turut mengubah interaksi dan tingkah laku kedua-dua buah negara yang telah memberikan manfaat kepada Malaysia. Empat faktor yang mempengaruhi perkembangan hubungan bilateral iaitu berpegang teguh kepada prinsip keamanan, mengelakkan penggunaan kekerasan, kerjasama dalam bidang ekonomi dan menyokong satu sama lain melalui kerjasama dalam apa jua bentuk inisiatif di peringkat rantau mahupun antarabangsa. Keempat-empat faktor tersebut direalisasikan melalui kejayaan strategi Malaysia dalam menganalisis setiap peringkat ancaman China dan ditransformasikan kepada peluang dan manfaat.

HUJAHAN DAN DAPATAN KAJIAN

Berdasarkan hujahan dan analisis, sejak tahun 1974 sehingga hari ini Malaysia sentiasa menjaga dan menjalinkan hubungan berbaik-baik dengan China untuk meningkatkan kepercayaan China walaupun kuasa besar tersebut sering mewujudkan ancaman dan risiko terhadap Malaysia. Ancaman yang dihadapi oleh Malaysia bukan sahaja terdiri daripada tekanan antarabangsa tetapi juga di peringkat rantau mahupun domestik. Hubungan Parti Komunis China (PKC) dengan Parti Komunis Malaya (PKM), isu masyarakat China di seberang laut, campur tangan China dalam isu politik domestik negara, ketidakseimbangan perdagangan eksport dan import dan tindakan agresif China di Laut China Selatan antara ancaman kuasa besar tersebut terhadap Malaysia.

Oleh hal yang demikian setiap Perdana Menteri Malaysia menyemak dan menstrukturkan semula pola hubungan Malaysia dengan China agar relevan dengan situasi semasa. Malaysia telah mengaplikasikan strategi pengimbangan, perlindungan nilai, *equidistance* dan ambivalen terhadap China. Pola perubahan strategi tersebut menunjukkan bahawa dasar luar negara tidak boleh bersifat statik kerana perlu berubah mengikut perubahan struktur politik antarabangsa. Namun yang demikian teras utama dasar luar Malaysia iaitu bebas dan neutral yang memandu hubungan diplomatik dengan China dan kuasa-kuasa besar yang lain. Wohlforth berhujah bahawa "*If power influences the course of the international politics, it must do so largely through the perceptions of the people who makes decisions on behalf of the states*" (Wohlforth 1993: 2).

Kajian merumuskan kepelbagaian dasar luar Malaysia sebagai strategi *playing the field* iaitu sebuah pendekatan yang digunakan untuk memahami tindakan sesebuah negara dalam menstrukturkan grand strategi mereka untuk berinteraksi dengan kuasa-kuasa besar. Hal ini kerana pilihan yang Malaysia ada dalam bidang ekonomi mahupun keselamatan adalah terhad kerana apabila wujudnya peluang sudah pasti ada risiko. Daripada perspektif yang berbeza tidak ada mana-mana satu dasar yang efektif dan berkesan kepada negara. Mahathir menegaskan ketika dalam rangka tiga hari lawatan ke China pada 8 Mei 2019 iaitu,

Kita perlu memahami dasar serta strategi mereka dan kita perlu membuat penyesuaian supaya kita mendapat manfaat daripada dasar China

(Pejabat Perdana Menteri Malaysia: 2019).

Melalui hujahan dan analisis kronologi hubungan Malaysia dengan China menunjukkan bahawa walaupun berlaku peningkatan dalam hubungan bilateral namun yang demikian Malaysia sentiasa menghadapi risiko dan ancaman daripada China. Malaysia konsisten menjalinkan hubungan baik dengan China kerana untuk memaksimumkan manfaat daripada peningkatan ekonomi dan perubahan dasar luar China. Dewasa ini juga, Malaysia perlu bersaing dengan negara-negara di rantau Asia Tenggara untuk memperolehi kepercayaan daripada kuasa besar tersebut. Oleh hal yang demikian, walaupun China mewujudkan ancaman dan risiko terhadap Malaysia, ia adalah nilai kecil yang perlu dibayar berbanding dengan manfaat yang diterima oleh Malaysia.

Hasil daripada dasar luar Malaysia tersebut telah berlaku hubungan yang pantas antara Malaysia dengan China pada tahun 2012 sehingga tahun 2017. Pada tahun 2012, ketika lawatan Xi Jinping ke Malaysia beliau telah menyatakan hubungan antara Malaysia dengan China sebagai hubungan Mitra Strategik Menyeluruh. Pada tahun 2015 pula beliau mengiktiraf Malaysia sebagai tetangga yang baik, rakan akrab dan sahabat sejati. Kemudian pada tahun 2017 dipertingkatkan kepada rakan yang dipercayai. Perubahan yang pantas dalam hubungan Malaysia dengan China sepanjang era Najib.

Kuala Lumpur terus menjadi *most favourite nation* dan rakan baik Beijing walaupun pemimpin China silih berganti. Impak positif dan kelebihan yang dinikmati Malaysia berbanding negara-negara lain kerana Malaysia merupakan negara ASEAN pertama yang menjalinkan hubungan diplomatik dengan China, membawa negara komunis tersebut dengan aktiviti ASEAN, mempromosikan kebangkitan China secara aman dalam arena politik antarabangsa serta dasar luar dan pendirian Malaysia yang konsisten terhadap China. Kajian turut mendapati bahawa kelebihan yang dimiliki Malaysia untuk mendapatkan manfaat nasional adalah contoh kepada negara-negara kecil yang lain dalam menstrukturkan grand strategi mereka melalui perkongsian sejarah, domestik politik yang aman dan dasar yang inklusif terhadap kuasa-kuasa besar. Peningkatan hubungan bilateral antara negara dengan negara telah memberikan impak yang positif kepada perdagangan Malaysia dengan China seperti dalam Jadual 2.

Bermula pada tahun 2013 telah menyaksikan peningkatan tertinggi daripada RM 88, 793 juta kepada RM 97, 043 juta bersamaan nilai peningkatan

iaitu 8.5%. Faktor peningkatan tersebut adalah hasil daripada kekerapan lawatan dan dasar terbuka Malaysia terhadap China. Kajian mendapati bahawa Malaysia hanya sebuah negara kecil dengan kapasiti penduduk 37 juta orang tetapi mampu mengekalkan hubungan strategik dengan China. Hal ini kerana selama 10 tahun berturut-turut China menjadi rakan dagang terbesar kepada Malaysia. Pada masa yang sama Malaysia juga merupakan rakan dagang utama China dalam kalangan ASEAN sehingga pernah menggantikan kedudukan Singapura. Peristiwa tersebut seiring dengan hujahan Lobell iaitu “*As great power exert their power in a region, the regional distribution of power can create new threats and opportunities for local states*” (Lobell 2009 dan 2018).

JADUAL 2. Perdagangan Malaysia-China

Tahun	Perdagangan Malaysia-China (RM juta)
2009	67, 359
2010	80, 105
2011	91, 551
2012	88, 793
2013	97, 043
2014	92, 286
2015	101, 537
2016	98, 559
2017	125, 597
2018	89,308

Sumber: Jabatan Perangkaan Malaysia Januari – Ogos 2018

KESIMPULAN

Berdasarkan kepada analisis dan hujahan, Malaysia dibawah kerajaan Barisan Nasional konsisten meningkatkan hubungan dengan China walaupun kuasa besar tersebut sering mewujudkan ancaman kepada Malaysia. Anamoli hubungan bilateral disebabkan oleh peluang dan manfaat dalam menjadi sumber penjana ekonomi utama negara. Daripada perspektif yang berbeza hubungan diplomatik dengan China juga sebagai kayu ukur kepada kelangsungan pemerintah. Selain itu, kajian juga mendapati bahawa bukan Malaysia sahaja memerlukan China tetapi pada masa yang sama China juga memerlukan Malaysia dalam menyokong inisiatif BRI.

Pengaplikasian strategi dan dasar *playing the field*, telah mengubah setiap ancaman kepada peluang dan manfaat kepada kepentingan nasional. Melalui strategi tersebut juga Malaysia telah berjaya

meningkatkan kepercayaan China terhadap Malaysia dalam arena politik antarabangsa. Impak daripada situasi tersebut, Malaysia konsisten menjadi destinasi utama perdagangan dan pelaburan China di rantau Asia Tenggara sejak tahun 1974. Namun yang demikian, pasca tahun 2018 iaitu ketika era pemerintahan Pakatan Harapan (PH), buat pertama kali China bukan negara lawatan pertama untuk Perdana Menteri seperti tradisi kerajaan sebelum ini. Mahathir yang sekali lagi menjadi Perdana Menteri merupakan ketua kerajaan yang pertama membatalkan beberapa projek mega dengan China dan membangkitkan isu *grey zone* di Laut China Selatan sehingga menyebabkan ketegangan hubungan bilateral Kuala Lumpur-Beijing kerana seolah-olah kerajaan mengamalkan dasar anti-China. Ketika era pemerintahan Muafakat Nasional yang diterajui oleh Parti Pribumi Bersatu Malaysia, telah menyaksikan buat pertama kali China mencero bohi perairan Malaysia dengan menghantar Kapal Pemusnah Type 052B iaitu Wuhan (169), kapal hidrografi dan kapal pengawal pada 25 April 2020. Oleh hal yang demikian, kajian ini mencadangkan kajian pada masa hadapan ialah menganalisis perbandingan dan pola impak hubungan Malaysia dengan China di bawah kepimpinan Barisan Nasional, Pakatan Harapan dan Parti Pribumi Bersatu Malaysia.

RUJUKAN

- Amadi, L. 2012. Africa: Beyond the new dependency: A political economy. *African Journal of Political Science and International Relations* 6(8): 191-203.
- Azrul Azlan Abdul Rahman. 2018. Hubungan Asean-Sino: Antara order asia atau dilema "China Rise". *Akademika* 88(3): 5-18.
- Buzan, B. 1983. *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Wheatsheaf Book Ltd: London.
- Buzan, B & Jones. C. 1993. *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism*. New York: Columbia University Press.
- Bünthe, Marco. 2018. Building governance from scratch: Myanmar and the extractive industry transparency initiative. *Journal of Contemporary Asia* 48(2): 230-251.
- Cheng, Joseph Y. S. 2001. Sino-Asean relations in the early twenty first century. *Contemporary Southeast Asia* 23(3): 420-456.
- Deborah Welch Larson & Alexei Shevchenko. 2010. Status seekers: Chinese and Russian responses to U.S primacy. *International Security* 34, hlm. 63-95.
- Dos, Santos. 1970. The Structure of Dependence. *American Economic Review* 60(21): 231-236.
- Ganesan, N. 2008. Malaysia-China relations: Domestic and structural imperatives. Dlm Lam Peng Er, Ganesan Narayanan. & Durkop Colin (pnyt.). *East Asia's relations with a rising China*, hlmn 243-276. Germany: Konrad Adenauer Stiftung.
- Garcia-Herrero & Jianwei Xu. 2019. Countries' perceptions of China's Belt and Road Initiative: A big data analysis. Bruegel Working Paper Issue 1.
- Gomez, E & Lafaye De Micheaux.E. 2017. Diversity of Southeast Asian Capitalism: Evolving State-Business Relations in Malaysia. *Journal of Contemporary Asia* 47(5): 1-23.
- Grieco, Joseph. 1995. The Maastricht Treaty, economic and monetary union, and the neorealist research programme. *Review of International Studies* 21(1): 21-40.
- Haacke, Jurgen. 2010. Seeking Influence: China Diplomacy towards ASEAN after the ASEAN crisis. *Asian Perspective* 26(4): 13-52.
- Hashim Mokhtarudin. 2003. *Hubungan Malaysia-China: Cabaran dan peluang pada abad ke-21*. Kuala Lumpur: Institut Terjemahan Negara Malaysia Berhad.
- Hirschfeld, K. 2017. Rethinking Structural Violence. *Society* 54(2): 156-162.
- Jin Zhesong & Li Jun. 2011. *Foreign trade growth and economic development in China: Retrospective and future prospects*. Beijing: Enrich Professional Publishing.
- Keohane, R. 2005. *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*. Princeton University Press.
- Khadijah Khairuddin. 2011. Malaysia-Japan relations: explaining the root causes of the pro-Japan orientation of Malaysia in the post-1981 period. Disertasi Ph.D. University of London.
- Kopela, Sophia. 2017. Historic titles and historic rights in the Law of the Sea in the light of the South China Sea arbitration. *Ocean Development & International Law* 48(2): 181-207.
- Kuik Cheng Cwee. 2008. The essence of hedging: Malaysia and Singapore's response to a rising China. *Contemporary Southeast Asia* 30(2): 159-185.
- Kuik Cheng Cwee. 2012. *Malaysia's China Policy in the Post-Mahathir era: a neoclassical explanation*. (RSIS, No 224). Singapore: Nanyang Technological University.
- Kuik Cheng Cwee. 2013. Malaysia's China Policy under Abdullah: More Continuity than Change? Dlm. Bridget Welsh & James U.H. Chin (pnyt.). *Awakening: The Abdullah Badawi years in Malaysia*, hlmn. 591-607. Petaling Jaya: Strategic Information and Research Development Centre (SIRD).
- Kuik Cheng Cwee. 2016. How do weaker states hedge? Unpacking ASEAN state's alignment behaviour towards China. *Journal of Contemporary China* 25(100): 500-5014.

- Kuik Cheng Cwee. 2017. Explaining the Contradiction in China's South China Sea Policy: Structural Drivers and Domestic Imperatives. *China: An International Journal* 15(1): 163-186.
- Lai Yew Meng & Kuik Cheng Chwee. 2020. Structural sources of Malaysia's South China Sea policy: Power uncertainties and small-state hedging. *Australian Journal of International Affairs*: 1-28.
- Lee Poh Ping & Lee Kam Hing. 2005. Malaysia-China relations: A Review. Dlm. *Malaysia, Southeast Asia and the Emerging China: Political, Economic and Cultural Perspective*, disunting oleh Hou Kok Chung & Yeoh Kok-Kheng, 3-28. Kuala Lumpur: Institut of China Studies.
- Lee Poh Ping. 2010. Advancing east Asian regionalism. *Developing Economies* 48(2): 286-288.
- Stephen Leong. 1987. Malaysia and the People's Republic of China in the 1980s: Political vigilance and economic pragmatism. *Asian Survey* 27(10): 1109-1126.
- Joseph Liow. 2000. Malaysia-China Relations in the 1990s: The Maturing of a Partnership. *Asian Survey*: 672-691.
- Lo, C.K. 1989. *China's policy towards territorial disputes: The case of the South China Sea*. London: Routledge.
- Lobell, S. E., Ripsman, N. M., & Taliaferro, J. W. 2009. *Neoclassical realism, the state, and foreign policy*. Cambridge University Press.
- Lobell, S. E. 2009. *Threat Assessment, The State, and Foreign Policy: A Neoclassical Realist Model*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Lobell, S.E. 2018. A granular theory of balancing. *International Studies Quarterly* 62(3): 593-605.
- Mohd Ikbal bin Mohd Huda. 2015. Bantuan pembangunan rasmi Jepun ke Malaysia 1996-2010: Impak ke atas pembangunan sosioekonomi Malaysia. Disertasi Ph.D Universiti Malaya.
- Mohd Ikhran Mohd Ridzuan, Ikbal Huda & Sity Daud. 2019. Enam dekad grand strategy Malaysia terhadap China (1957-2018): Dasar luar negara membangun terhadap negara kuat. *The International Journal of East Asian Studies* 8 (1): 31 – 44.
- Nathan, K.S. 1987. Malaysia and the Soviet Union: A relationship with a distance. *Asian Survey* 27(10): 1059-1073.
- Nathan, K. S. 1990. Malaysia in 1989: Communists end Armed Struggle. *Asian Survey* 30(2): 210-220.
- Noor Elina, & Qistina, T. N. 2017. Great power rivalries, domestic politics and Malaysian foreign policy. *Asian Security* 13(3): 200-219.
- Nor Azizan Idris. 1990. Peranan dan pengaruh Tunku Abdul Rahman dalam sejarah dasar luar negara: Tahun-tahun awalan 1957-1962. *Jebat*, Vol. 18.
- Powell Bingham, Dalton Russell & Strom Kaare. 2015. *Comparative politics today: A world view 11ed*. England. Pearson.
- Ramli Dollah & Wan Shawaluddin. 2019. *Bilateralisme dan hubungan luar Malaysia*. Indonesia: UNDIP PRESS.
- Razak Baginda & Rohana Mahmood. 1995. *Malaysia's defence & foreign policies*. Selangor: Pelanduk Publications.
- Razak Baginda. 2016. *China-Malaysia Relations and Foreign Policy*. New York: Routledge.
- Schweller, R.L. 1997. New Realist Research on Alliances: Refining, Not Refuting Waltz's Balancing Proposition. *American Political Science Review* 91(4): 927 – 930.
- Schweller, R.L. 1998. *Deadly Imbalances*. Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest. New York: Colombia University Press.
- Schweller, R.L. 2003. The Progressiveness of Neoclassical Realism. Dlm. C.Elman dan M.F. Elman (pnyt.). *International Relations Theory: Appraising the Field*, hlmn. 311-348. Cambridge: MIT Press.
- Schweller, R.L. 2004. Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing. *International Security* 29(2): 159-201.
- Schweller, R.L. (2006) Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power. Princeton: Princeton University Press.
- See Seng Tang. 2016. Multilateral Asian Security Architecture: Non-ASEAN stakeholders. New York: Routledge.
- Severino, Rodolfo C. 2008. *ASEAN*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Shee Poon Kim. 2004. The political economy of Mahathir's China policy: Economic cooperation, political and strategic ambivalence. *Ritsumeikan Annual Review of International Studies*, Vol. 3: 59-79.
- Sity Daud. 2020. *Dasar Pembangunan dan Populisme Malaysia*. Bangi: Penerbit UKM.
- Sity Daud. 2004. Globalisasi dan negara pembangunan. *Akademika* (64):27-41.
- Sity Daud. 2012. Negara dan ideologi pembangunan. Dlm. Ghazali Mayudin, Jamaie Hamil, Sity Daud & Zaini Othman (pnyt.). *Demokrasi kepemimpinan dan keselamatan dalam politik malaysia*, hlm. 152-171. Bangi: Penerbitan Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Smith. N.R. 2019. "A new Cold War?: Assessing the current US-Russia Relationship". Switzerland: Palgrave.
- Swee-Hock, Lijun, S., & Wah, C.K. 2005. *ASEAN-China relations: Realities and prospects*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Taliaferro, J.W. 2006. State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State. *Security Studies* 15(3): 464–95.
- Taliaferro, J.W. (2009) Neoclassical Realism and Resource Extraction: State Building for Future War. Dlm. S.E. Lobell, N.M. Ripsman, and J.W. Taliaferro (pnyt.). *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, hlmn. 194–226.
- Tuan Yuen, K. O. N. G. 2017. Belt and Road Initiative: A new impetus to strengthen China-Malaysia relations. *East Asian Policy* 9(2): 5-14.

- The Edge Market. 2016. 1MDB completes RM9.83 billion energy asset sale, 24 Mac. <https://www.theedgemarkets.com/article/1mdb-completes-rm983-billion-energy-asset-sale>. Diakses pada 5 September 2019.
- The Edge Market. 2019. Dr M's Japan visit Pay Off as Putrajaya Gets Lowest Samurai Bond Coupon in ASEAN, 8 Mac. <https://www.theedgemarkets.com/article/dr-ms-japan-visits-pays-putrajaya-gets-lowest-samurai-bond-coupon-asean>. Diakses pada 5 September 2019.
- Waltz, K.N. 1954. *Man, the State, and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.
- Waltz, K.N. 1997. Evaluating Theories. *The American Political Science Review* 91(4): 913-917.
- Waltz, K.N. 2000. Structural Realism after the Cold War. *International Security* 25(1): 5-41.
- Walt, Stephen. 1985. Alliance formation and the balance of world power. *International Security* 9(4): 3-43.
- Walt, Stephen. 1987. *The Origins of Alliances*. Ithaca: New York.
- Wohlforth, W.C. 1993. *The Elusive Balance: Power and Perceptions During the Cold War*. New York: Cornell University Press.
- Wohlforth, W.C. 2009. Unipolarity, status competition, and great power war. *World Politics* 61(1): 28-57.
- Yiping, Li. 2006. Sino-Malaysian diplomacy in the Post-Cold War period: A regional analysis. Dlm. *China and Malaysia in a Globalizing World: Bilateral Relations, Regional Imperatives and Domestic Challenges*, disunting oleh Emile Kok Kheng Yeoh dan Hou Kok Chung, 45-56. Kuala Lumpur: Institute of China Studies.
- Yeoh, Emile Kok-Kheng. 2019. Malaysia: Perception of contemporary China and its economic, political and societal determinants. *The Pacific Review* 32 (3): 395-418
- Zakaria Ahmad. 2011. A quasi-pact of enduring value: A Malaysian perspective of the FPDA. Dlm. Ian Storey, Ralf Emmers, & Daljit Singh (pnyt.). *Five power Defence Arrangements at forty*, hlm. 98-104. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Zakaria Fareed. 1998. *From Wealth to Power: The Unusual Origins of Americas World Role*. Princeton: Princeton University Press.
- Zarina Othman. 2019. Neorealisme dan Institusionalisme dalam perang dan keamanan. Dlm. *Demokrasi Kepimpinan & Keselamatan dalam Politik Malaysia*, disunting oleh Ghazali Mayudin, Jamaie Hamil, Sity Daud dan Zaini Othman. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Zhang Yunling. 2008. *China-Asean: Making New Partnership*. China: Social Sciences Academic Press.
- Zaharul Abdullah, Abdul Rahman Embong & Sity Daud. 2020. China's Economic in Malaysia and Malaysia's response. *Southeast Asian Social Science Review* 5(1): 26-52.
- Prashanth Parameswaran. 2019. Southeast Asia and China's Belt and Road Initiative. *Diplomat Magazine*. <https://thediplomat.com/2019/05/southeast-asia-and-chinas-belt-and-road-initiative/>. Diakses pada 17 Mei 2019.
- Pejabat Perdana Menteri Malaysia (<https://www.pmo.gov.my/ms/2019/03/kerajaan-malaysia-akan-buat-ketetapan-sendiri-berkaitan-china-pm/>) diakses pada 21 Mei 2019
- Sarah Zheng. 2019. Malaysia's China-backed US\$10.5 billion East Coast Rail Link back on track. *South China Morning Post*. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3026936/malysias-china-backed-us105-billion-east-coast-rail-link-back> diakses pada 13 Sept 2019.
- Sarah Zheng. 2019. China, Malaysia seek to resolve South China Sea disputes with new dialogue mechanis. *South China Morning Post*. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3026957/china-malaysia-seek-resolve-south-china-sea-disputes-new> diakses pada 13 Sept 2019.
- Dato' Abdul Majid bin Ahmad Khan. Bekas Duta Malaysia ke China & Presiden Lembaga Pembangunan dan Pelaburan Malaysia (MIDA). 2019. Temu bual.
- Tan Sri Ahmad Fuzi bin Abdul Razak. Mantan Ketua Setiausaha Kementerian Luar Malaysia (2001-2006). Tempat: Kuala Lumpur, 29 November 2019.
- Dato Dr. Chamil Wariya. Ketua Pegawai Esekutif Institut Akhbar Malaysia (MPI) dan Pakar Tokoh Kepimpinan Malaysia. Tempat: Cyberjaya, 19 Disember 2019.
- Mohamad Ikhran Mohamad Ridzuan
Fakulti Sains Sosial dan Seni Liberal,
UCSI University.
Email: ikhran@ucsiuniversity.edu.my
- Mohd Ikbal Mohd Huda (corresponding author)
Pusat Kajian Sejarah, Politik dan Hal Ehwal
Antarabangsa,
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia.
Email: ibahuda@ukm.edu.my
- Noraini Zulkifli
Fakulti Pengajian & Pengurusan Pertahanan,
Universiti Pertahanan Nasional Malaysia.
Email: noraini@upnm.edu.my
- Nurliana Kamaruddin
Institut Asia-Eropah,
Universiti Malaya.
Email: nurliana.k@um.edu.my

Received: 11 June 2021

Accepted: 21 Febuari 2022